

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Nevalainen, Pasi

Title: Pragmaattisen porvarin myyttiset luomukset

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Nevalainen, P. (2016). Pragmaattisen porvarin myyttiset luomukset. *Agricolan kirja-arvostelut*, 28.10.2016. <http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/index.php?id=3997>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Pragmaattisen porvarin myyttiset luomukset

28.10.2016 Pasi Nevalainen <pasi.a.nevalainen@jyu.fi> FT tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto

Kuisma, Markku: *Valtion yhtiöt*. Kustannusosakeyhtiö Siltala, 2016. 334 sivua. ISBN 978-952-234-386-4.

Valtionyhtiöihin liitetään usein mielikuvia, jotka professori Markku Kuisman mukaan sopivat lähinnä agitaation ja propagandan välineeksi, mutta joista ei ole juuri hyötyä käytännön ongelmanratkaisulle. Valtionyhtiöitä pidetään automaattisesti tehottomina. Historia antaa kuitenkin täysin toisen kuvan. Kirjana *Valtion yhtiöt* jatkaa Kuisman edellisen, *Suomen pahimmat bisnesmokat* (yhdessä Pekka Seppäsen kanssa), linjoilla. Se on suurelle yleisölle tarkoitettu tietokirja, joka tarjoaa historiallista faktaa ja ottaa reippaasti kantaa.

Teos ei edes yritä kattaa valtion liiketoiminnan koko skaalaa, vaan sijoittuu kirjoittajan omille vahvuusalueille, Enso-Gutzeitin, Outokummun, Nesteen sekä näiden yritysten pankkisuhteiden maailmaan. Rajaus on ymmärrettävä, sillä kaiken kaikkiaan valtionyhtiöitä on kymmenittäin ja historia tuntee jos jonkinlaisista toimintamuotoa ja päämäärää. Lukijan kannalta voi siis pitää helpotuksena, että kirjoittaja on puristanut sanomansa pokkarimaiseen, helposti luettavaan, ajoittain hyvin lennokkaasti kirjoitettuun pakettiin. Toisaalta näkökulma on väkisininkin hyvin valikoiva, esiin nousevat historian yleiset linjat, viihdyttävät sattumukset ja näistä tehdyt johtopäätökset. Vaikka kirja on suunnattu kotimaiselle yleisölle, sen puute on, ettei se juuri huomioi viime vuosina verrattain runsain mitoin ilmestynyttä kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta.

Valtion liiketoiminnan historian **Markku Kuisma** kuvaa kaarena. Eli kehityskulkuna johon kuuluvat toiminnan alku, vakaa vaihe ja alamäki. Käytännössä Kuisma keskittyy tarkastelemiensa yhtiöiden kehityskaarten alkupäihin, koska:

”Niissä paljastuvat selkeimmin vahvimmat lataukset: unelmat, edut kansainväliset suhteet, markkinoiden liikkeet ja poliittisen kamppailun ydinkysymykset.” (s. 21.)

Kirja lähtee liikkeelle käytännön syistä, miksi valtio on alun perin liiketoimintaan ryhtynyt. Tätä kautta tullaan todistaneeksi, ettei koko asiassa ole kyse niinkään ideologiasta vaan ratkaisuisista käytännön ongelmiin.

Metsäyhtiö Gutzeitin ostamisen valtiolle (1918) Kuisma liittää Suomen asemaan ja tasapainotteluun suurvaltapolitiikan välikappaleena. Yhtiön omistamat valtavat metsä-alueet kiinnostivat niin brittejä kuin saksalaisiakin. Kyse oli paitsi yhä harvemmaksi käyneistä metsävaroista, myös siitä, kuka sai omistukseensa yhtiön laajat maa-alueet. Näissä olosuhteissa metsät ostettiin valtiolle ”turvaan”. Toisaalta siksi, etteivät britit vahvistaisi omaa jalansijaansa, toisaalta siksi, etteivät saksalaisten omistukset ja asema Suomessa kasvaisi liian suuriksi.

Kuva: Kaukopään sellutehtaan rakennustyöt alkoivat kesällä 1934 Kaukopään lahden maankaivu- ja täyttötöillä. Tehtaan maankaivu tapahtui suurelta osin miesvoimin. [Kaukopään tehtaat 80-vuotta, ELKA.](#)

Outokummun kaivoksen tapauksessa Kuisma esittää, että ulkomaisten liikemiesten omistuksessa Euroopan rikkaimpiin kuulunut kupariesiintymä olisi jäänyt lähinnä kansainvälisten suuryritysten raaka-aineen lähteeksi. Malmi olisi rahdattu jalostettavaksi ulkomaisiin laitoksiin. Kuisma muistuttaa, että liiketoiminnan näkökulmasta tällainen pyrkimys oli täysin ymmärrettävä, mutta jos asiaa katsotaan Suomen taloudellisen kehityksen kannalta, valtion omistus mahdollisti kaivoksen kehittymisen itsenäiseksi suomalaiseksi yhtiöksi. Nesteen perustamisen taustalta sen sijaan löytyy halu turvata maan polttoainehuolto myös kriisioloissa. Liiketaloudellisin perustein jalostamoja tuskin olisi syntynyt.

Kuisma korostaakin yhtiöiden poliittista ja yhteiskunnallista ulottuvuutta: nämä yhtiöt olivat osa kansakunnan rakentamista sekä elinkeinoelämän suomalaistamista. Poliittinen puoli on siis synnynnäinen osa niiden toimintaa. Toisaalta poliittisesta puuttumisesta huolimatta ne olivat verrattain vapaita, mistä kertoo se, että ennen toista maailmansotaa suuret teollisuuslaitokset sijoitettiin sotilaiden vastustuksesta huolimatta liiketoiminnan ehdoin, usein vaarallisen lähelle itärajaa.

Kuva: Outokummun vanhaa kaivos 1950-luvulla. Väinö Henttinen/Outokummun kaivosmuseo. Maisemat.fi

Ideologinen liberalismi vs. pragmatismi

Yleisesti ottaen kiinnostavin huomio lienee kuitenkin se, että valtionyhtiö ei yleisestä luulosta huolimatta ole poliittisen vasemmiston, ”vasemmisto istui pääosin katsomossa taputtamassa”, vaan pragmaattisen porvarin luomus. Käytännössä taustalla hääri maan talouden suomenmielinen kerma. Tässä suhteessa poikkeuksen muodostaa lähinnä surullisen kuuluisa kuvaputkitechdas Valco 1970-luvulla. Kuitenkin pääsääntöisesti vastakkain ovat olleet valtion roolin kategorisesti torjuva ideologinen liberalismi sekä pragmaattinen näkökulma, joka on valmis käyttämään kaikkia mahdollisia työkaluja saavuttaakseen toivotut tavoitteet.

Lopuksi kirja palaa tämän päivän julkiseen keskusteluun. Siinä missä historioitsijat usein puhuvat myyttien murskaamisesta, Kuisma on löytänyt EVA:n julkaisemasta **Hannu Leinosen** *Laiskasta jättiläisestä* punaisen vaatteen, jonka viiden väitteen, syyn ”miksi valtion omistusten keventäminen hyödyttäisi Suomea”, kimppuun hän hyökkää yksi kerrallaan. Menemättä näihin kohtiin, tiivistän kirjoittajan näkökulman lainaamalla häntä itseään:

”Me tarvitsemme uudistumiskykyä, innovaatioita, perusteollista osaamista ja vakaata infrastruktuuria, josta uusi yritteliäisyys kumpuaa. Tässä tehtävässä valtion yhtiöt ovat olleet parhaita” (s. 312).

Päätelmä muistuttaa Suomessakin melko tunnetun [Mariana Mazzucaton](#) (johon Kuisma myös viittaa johdannossaan) argumenttia, jonka mukaan monet kaupalliset innovaatiot ovat

syntyneet valtion toiminnan tuloksena. Ajatuksenkulun mukaan valtio on usein ollut se, joka on rahoittanut kalliin perustutkimuksen ja kantanut pioneerivaiheen riskit. Menestyvä liiketoiminta on puolestaan syntynyt silloin, kun teknologia on kypsä sovellettavaksi kaupalliseksi innovaatioksi. Mazzucato viittaa yleensä iPhoneen. Kuisma puhuu Outokummun tai Nesteen kaltaisten hankkeiden synnyttämistä teollisuudenaloista.

Kaiken kaikkiaan, pidän kirjaa ehdottomasti lukemisen arvoisena. Tietokirjana tämä on erittäin viihdyttävä ja sopii myös monille lukijoille joita kiinnostaa enemmän yhteiskunnan kuin talouden historia. Kirja ottaa kantaa ja tekee tulkintoja, jolloin se täydentää mukavasti myös aiempaa historiantutkimusta. Vahva sidos tämän päivän julkiseen keskusteluun on sen vahvuus; kirja kiinnostanee myös monia, jotka eivät normaalisti historiasta innostu.